

Duurzame gemeentelijke omgevingsvisies en -plannen

Adviezen van de Nederlandse natuur- en milieuorganisaties (Groene 11)

Duurzame omgevingsvisie

- **Burgerparticipatie** Zorg dat inwoners en andere belanghebbenden, zoals natuur- en milieuorganisaties, vroeg mee kunnen denken met de plannen over hun leefomgeving.
- **Integraal** Plan integraal, zodat natuur, milieu en landschap niet belemmeren maar profiteren en bijdragen.¹
- **CO2** Maak duidelijk dat de gemeente maximaal wil bijdragen aan het behalen aan de doelstellingen van het Parijs-akkoord (maximaal 1,5 graad opwarming) en geef in grote lijnen aan hoe en wanneer (liefst eerder dan 2030) de emissie van CO2 binnen de gemeentegrenzen zal worden teruggedrongen. Geef ook aan wat deze hoofddoelstelling betekent voor het gewicht van de verschillende belangen die bij concrete besluiten afgewogen worden.²
- Zorg voor opvang van CO2 in het buitengebied en bevorder in ruime mate de aanleg van natuurinclusieve, circulaire en/of klimaatslimme landbouw en/of bossen, passend in het landschap. Houd hierbij wel goed rekening met belangrijke weide- en akkervogelgebieden, en andere kwetsbare natuur.
- **Hernieuwbare energie** Maak duidelijke, consistente keuzes over gemeentelijk gebruik van hernieuwbare energiebronnen, waarop ondernemers hun businesscases kunnen bouwen³. Stel als onderdeel van de Omgevingsvisie beleidsvisies op over hoe het gebruik van gas af te bouwen en minder CO2 uit te stoten. Betrek daar gemeentelijke gebouwen en transportmiddelen bij. OV en stadslogistiek kan voor 2025 emissievrij zijn.
- **Ruimtegebruik** Beëindig uitbreiding van het bebouwde gebied. Spreek een voorkeur uit voor binnenstedelijk compact, hoog en diep bouwen, renovatie, verdichting en flexibel gebruik van bestaande gebouwen en gebieden.
- **Schoon transport** Geef OV, fiets- en voetgangersverkeer voorrang boven andere vormen van vervoer.
- **Omgevingswaarden** Koppel functies van gebieden (zoals woonwijken of bedrijventerreinen) aan omgevingswaarden die invloed hebben op de gezondheid en leefbaarheid, zoals voor geluidhinder en luchtkwaliteit. Stel in grote lijnen vast waar (nog) niet aan de (gewenste) omgevingswaarden wordt voldaan en geef aan hoe en wanneer de gemeente deze gebieden wil aanpassen of verbeteren.⁴
- **Natuur** Bevorder biodiversiteit en versterk natuurgebieden, water(opvang)gebieden en ecologische structuren; vergroen ook de bebouwde ruimte.
- **Recreatie** Laat recreatie-mogelijkheden aansluiten bij natuur- en landschapsbeleving en combineer deze waar dat de natuur niet verstoort.
- **Landschap** Ga bij het opstellen van het omgevingsbeleid uit van een degelijke landschapsanalyse, met ecologie, aardkunde, beleving en cultuurhistorie als essentiële onderdelen. Leg vast dat de waarden van landschap bij nieuwe ontwikkelingen wordt betrokken.⁵ Weeg de meerwaarden van het landschap mee (gezondheid, beleving, natuur, cultuurhistorie, vestigingsfactor, recreatie, prijs onroerend goed).
- **Klimaatverandering** Houd rekening met klimaatverandering. Formuleer een strategie om de omgeving klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. Schep (waar nodig) ruimte voor onder meer drijvende woningen en voor gebouwen, voorzieningen en wegen in/op terpen en dijken.

Voetnoten staan achteraan in het document.

Duurzame omgevingsplannen

Algemeen

1. Voorkom uitbreiden van bebouwing (woningen, winkels, bedrijven) in het landelijk gebied door in stad en dorp hoog, diep en compact bouwen mogelijk te maken, inbreidingslocaties te ontwikkelen, multifunctioneel gebruik van bestaande woonwijken en bedrijventerreinen te faciliteren en door vrijkomende agrarische terreinen een andere, in het buitengebied passende functie te geven.
2. Stel milieunormen op die zorgen voor een gezond en aantrekkelijk leefklimaat, bijvoorbeeld voor geluidshinder en luchtkwaliteit. Ga waar mogelijk verder dan wettelijke normen, door bijvoorbeeld de adviezen van de WHO toe te passen⁶.
3. Draag er zorg voor dat ruimtelijke ingrepen van enig formaat integraal worden getoetst op hun klimaatbestendigheid. Koppel “klimaat-robuuste” maatregelen aan andere voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen en andere waarden zoals van natuur en landschap.§
4. Wijs gebieden aan die (al dan niet tijdelijk) gebruikt kunnen worden voor stadslandbouw, natuur en experimentele vormen van duurzaam bouwen/wonen en geef hier ruimte voor bewonersinitiatieven⁷.

Energie en circulaire economie

1. Maak waar mogelijk gebruik van maatwerkvoorschriften, die qua duurzaamheid verder gaan dan de basiskwaliteit uit de regelgeving, bijvoorbeeld over herbruikbaarheid van bouwmaterialen en gebouwen. Bepaal dat zonnepanelen en -collectoren vergunningvrij⁸ aangelegd kunnen worden op daken, ook op monumenten en in beschermde stadsgezichten.⁹ Stel als eis bij het verlenen van (bouw)vergunningen dat de dakconstructies van nieuw te bouwen of te renoveren panden geschikt zijn voor het plaatsen van zonnepanelen.
2. Bepaal dat nieuwe of te renoveren clusters van gebouwen gebruik maken van duurzame verwarmingssystemen, zoals warmte/koude opslag (WKO), all electric of collectieve warmte.¹⁰
3. Reserveer ruimte (fysiek en/of via voorschriften) voor openbare oplaadstations voor elektrisch vervoer, waterstoftankstations, opslag van energie (smart grid, batterijen).
4. Zorg voor een goede ruimtelijke inpassing van de regionale energiestrategieën (RES): reserveer ruimte (fysiek en/of via voorschriften) voor productie van hernieuwbare energie op (bepaalde) terreinen en (liever nog) gebouwen: zonnevelden, windmolens, WKO, waterkracht (hydroturbines), etc..

Mobiliteit

1. Plan woningen, werkgelegenheid en andere verkeersaantrekkende functies dicht bij elkaar, bij voorkeur rond OV knooppunten, en stel als voorwaarde bij de aanleg of herinrichting van een woon- of werkgebied dat het OV functioneert zodra het gebied beschikbaar komt.
2. Zorg voor bereikbaarheid voor iedereen: waarborg OV tot in het buitengebied.
3. Zorg voor een autoluwe stad, met emissievrije zones, wegtracé's die dwingen tot langzaam rijden en veel minder autoparkeerplaatsen.
4. Zorg voor een veilige, aantrekkelijke en snelle fiets- en wandelinfrastructuur. Geef voorrang aan langzaam verkeer en OV, bijvoorbeeld door middel van veerponten, viaducten en/of tunnels. Bescherm landelijke en regionale recreatieve routenetwerken voor wandelaars en fietsers en breid deze uit door te koppelen met andere ontwikkelingen.¹¹

Natuur, landschap, landbouw en voedsel

1. Inventariseer en bescherm in uw omgevingsplan de huidige natuur- en landschapswaarden, inclusief die van bomen in de stad (belangrijk voor frisse lucht, schaduw, koelte). Een goede natuurcompensatieregeling en een gemeentelijk natuur- en landschapsfonds maken hiervan deel uit. Stel regels op voor maatregelen ter

behoud en herstel van beschermde inheemse dier- en plantensoorten, hun leefgebieden, het ecologisch netwerk binnen de gemeentegrenzen en het Natuurnetwerk Nederland. Voorkom voor die natuurwaarden schadelijke activiteiten. Besteed daarbij bijzondere aandacht aan dier- en plantensoorten van de Rode Lijst. Creëer en bescherm weide- en/of akkervogelreservaten in samenwerking met ter zake deskundige ecologen.

2. Bind CO2 door mogelijk te maken dat landbouwgronden in natuurgebieden, bosbouwgebieden of klimaatslimme landbouw¹² worden omgezet. Zo draagt uw gemeente direct bij aan het behalen van de doelstellingen van Parijs. Houd hierbij goed rekening met belangrijke weide- en akkervogelgebieden en andere kwetsbare natuur.
3. Geef aan welke ingrepen met inachtneming van de waarde van het landschap wel of niet toelaatbaar zijn, met een actuele landschapsanalyse als referentie. Neem de verplichting op om de gevolgen voor het landschap bij ruimtelijke ingrepen inzichtelijk te maken. Voor de gemeentes die het aangaat: houd de open ruimtes (bijv. Groene Hart, Waddenzee, Veluwe) open.
4. Schep ruimte om duurzame en natuurinclusieve landbouw op grotere schaal mogelijk te maken, met bijzondere aandacht voor het behoud en herstel van biodiversiteit (zoals insecten, weide- en akkervogels).^{13 14} Faciliteer innovatieve ideeën als stadslandbouw, buurtmoestuinen, voedselbossen, heemtuinen en bloemenweiden.
5. Zet in op een groenblauwe dooradering van het agrarische landschap, aanleg en herstel van kleine landschapselementen en natuurvriendelijk beheer van landbouwpercelen, bermen en oevers. Borg de bescherming van landschapselementen van bijzondere (cultuurhistorische en/of ecologische) waarde, die verder gaat dan alleen een herplantplicht. Dit draagt bij aan een aantrekkelijk en natuurrijk landschap.
6. Voorkom of beperk zoveel mogelijk nieuwvestiging, uitbreiding of wijziging van intensieve veehouderij. Als het dan toch onvermijdelijk is, zorg dan voor een goede landschappelijke inpassing en vereveningsmaatregelen.
7. Combineer desgewenst de natuur- en recreatiefunctie, en waarborg dat recreatieve druk geen negatieve effecten heeft op flora en fauna.
8. Bescherm de ecologische en wateropvangfunctie van tuinen en voorkom verstening. Zorg voor groen in de stad t.b.v. gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit (vogels, insecten, vleermuizen etc.)

- 1 Voorbeeld: een watergang met een rietkraag, overgaand in struiken met knotbomen en een (snel)fietspad er langs: dat dient beleid van zowel water, natuur, landschap, cultuurhistorie, recreatie, mobiliteit en gezondheid.
- 2 “Een all electric oplossing kan voor een bepaald gebied bijvoorbeeld als het meest kostenefficiënt uit de bus komen, maar voor die oplossing moeten windturbines worden gebouwd die het landschap wijzigen. Alleen al voor de uiteindelijke acceptatie van de oplossing is het belangrijk om inzichtelijk te maken dat dergelijke dilemma’s gaan opkomen.” Interview met Paul van Hoof, gemeente Arnhem, p. 7.
- 3 De gemeente als schepper van een business-case voor de energietransitie, Jinny Moe Soe Let, Omgevingsweb Nieuwsbrief 18 september 2018. p. 8
- 4 Zie bijvoorbeeld het luchtkwaliteitsbeleid in de gemeente Utrecht, <https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/beleid/beleid-luchtkwaliteit/>
- 5 Verbindend Landschap, 2016, advies van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur over de rol van landschap bij het realiseren van de grote ruimtelijke opgaven.
- 6 <http://www.euro.who.int/en/media-centre/sections/press-releases/2018/press-information-note-on-the-launch-of-the-who-environmental-noise-guidelines-for-the-european-region>
- 7 Zie bijvoorbeeld in Doetinchem, <https://www.buurmaaktnatuur.nl/>
- 8 Voor zover het de omgevingsvergunning voor het bouwen betreft. Mogelijk is wel een omgevingsvergunning natuur nodig (soortenbescherming).
- 9 “Gemeenten kunnen door een maatwerkregel in het omgevingsplan gebieden aanwijzen, waar voor nieuwbouw strengere energiezuinigheidseisen gelden of strengere milieuprestatie-eisen aan de toe te passen bouwmaterialen of soepeler bruikbaarheidseisen voor woonfuncties. Dit geeft ruimte aan lokale ambities van gemeenten.” Memorie van toelichting bij Besluit bouwactiviteiten leefomgeving, p. 171.
- 10 Sluit aan bij het Bouwbesluit, anticipeer op het Besluit bouwwerken leefomgeving (vanaf 2021). Voor bedrijven: sluit aan bij erkende maatregelen op basis van de Activiteitenregeling, anticipeer op het Besluit activiteiten leefomgeving en de daarop gebaseerde regelgeving.
- 11 https://wandelnet.nl/sites/wandelnet.nl/files/filemanager/PDFs_belangenbehartiging/RUIMTE_VOOR_LOPEN.pdf
https://wandelnet.nl/sites/wandelnet.nl/files/filemanager/publicaties_en_cijfers/Kwaliteitscriteria_Wandelnet.pdf
- 12 <https://www.duurzaamnieuws.nl/klimaatslimme-landbouw-vraagt-om-grote-aanpassingen-beleid/>
- 13 Kijk naar inspirerende voorbeelden elders die aan kostbare landbouwgrond in en om de stad een beschermde status toekennen, zoals de stadstuinen (huerta’s) in Barcelona en Valencia, het landbouwpark Zuid-Milaan, of projecten in Detroit. Dit benut de potentie van vruchtbare gronden voor lokale voedselproductie, stimuleert de biodiversiteit en heeft een recreatieve en educatieve functie voor jong en oud in de stad.
- 14 In Nederland zijn er volop initiatieven van jonge Toekomstboeren of van innovatieve landbouwprojecten als Herenboeren die slechts met moeite grond kunnen vinden en waar gemeentelijk beleid ruimte kan bieden.